אקולוגיה וסביבה
כתב עת למדע ולמדיניות הסביבה

דייג ממאלי מציג מימין את הרשת ששימשה אותו לפני 25 שנים, ומשמאל רשת עם חורים קטנים בהרבה המשמשת אותו כיום בגלל התדלדלות הדגה | צילום: Samuel Turpin/ ICRC , באדיבות הצלב האדום

כשגשם הופך לאבק – הנטל הכפול של משבר האקלים ועימותים מזוינים

קתרין-לון גרייסון
יועצת מדיניות, הוועד הבין-לאומי של הצלב האדום (ICRC)

ציטוט מומלץ

גרייסון ק. 2020. כשגשם הופך לאבק – הנטל הכפול של משבר האקלים ועימותים מזוינים. *אקולוגיה וסביבה* **11**(3).

בקצרה | גיליון סתיו 2020 / כרך 11(3) | 29 באוקטובר, 2020

על פי ההערכות, 100,000 איש ובעלי חיים רבים מאוד מתו כאשר בצורת ארוכה פגעה במערב אפריקה בשנות ה-70. תהליך המדבור במאלי מואץ כבר עשרות שנים; גשמים נעשו נדירים ובלתי צפויים. כשנתקלו באתגרים כאלה בעבר, בדרך כלל נדדו הרועים רחוק יותר עם בעלי החיים שלהם כדי למצוא מים וקרקע לרעייה. כיום המצב שונה: שנים של סכסוך מזוין וחוסר ביטחון בצפון מאלי מרתיעים את הרועים מלנוע רחוק. עיסא, מנהיג קהילתי בן 61 מצפון מאלי, נזכר: "באותה תקופה [של הבצורת הארוכה] היינו צריכים לחפש אוכל. יכולנו לנוע בחופשיות עם בעלי החיים שלנו. עכשיו אנחנו אפילו לא יכולים לחפש אוכל. אנו נאלצים להישאר במקום או לעבור לערים בגלל חוסר הביטחון". מחשש שיותקפו הם נשארים במקומם, לעיתים קרובות בקרבת מקורות מים. שהותם בקרבת מקורות המים גורמת למתחים בינם לבין החקלאים והדייגים. בגלל המחסור במים ובמזון ובשל חוסר היכולת להיעזר בתמיכת המדינה בגלל הסכסוך, הרועים צופים בעיניים כלות איך עדרי הבקר שלהם – הנכסים היחידים שלהם – נחלשים. הם נאלצים למכור אותם במחירים הצוללים במהירות, רק כדי שתהיה להם הכנסה כלשהי. כך אוכלוסייה ענייה הופכת לענייה יותר.

זו אולי הדוגמה הבולטת ביותר שנתקלנו בה במחקר שבחנו בו כיצד סכסוך מזוין פוגע ביכולתם של אנשים להסתגל לשינוי האקלים [1]עם זאת, בשום פנים ואופן לא מדובר בדוגמה בודדת. במחקר נמצא כי **אנשים החיים באזורים שמתנהל בהם סכסוך מזוין מושפעים באופן לא פרופורציוני משינוי האקלים**. **מבין 20 המדינות הנחשבות לפגיעות ביותר לשינוי אקלים, ב-12 קיים סכסוך**.

החיים באזורי סכסוך מלווים בהתמודדות עם לחץ וקשיים קיצוניים. שינוי האקלים והזעזועים הנגרמים ממנו מחמירים עוד יותר את מצוקת התושבים. מוסדות מדינה אינם מתפקדים כראוי. גורמים שאמורים לעזור להם להתמודד עם שינויים, כגון, שירותים חיוניים, לכידות חברתית, פרנסה או אפילו חופש תנועה, נפגעים עמוקות בגלל הסכסוכים.

מרעה בערוץ יבש של נהר הניז'ר בשיא עונת הגשמים | צילום: Samuel Turpin/ ICRC , באדיבות הצלב האדום

הסביבה כקורבן מלחמה

פגיעה סביבתית הנובעת מסכסוך מזוין יכולה להגביל עוד יותר את יכולתם של אנשים להסתגל לשינוי האקלים. לעיתים קרובות מדי, הסביבה הטבעית מותקפת ישירות או נפגעת ממלחמה. התקפות מזוינות עלולות להוביל לזיהום מים, אדמה ויבשה, או לשחרור מזהמים לאוויר. שרידי חומרי נפץ עלולים לזהם את מקורות הקרקע והמים ולפגוע בחיות הבר.

בפאו, מדרום לבצרה, עיראק, אנשים תולים את המחסור במים איכותיים ואת הפגיעה בגידולי החקלאות שלהם בכריתת דקלים למטרות צבאיות במהלך מלחמת איראן-עיראק. העצים לא צמחו מחדש. נזק סביבתי זה אף הועצם עקב עליית הטמפרטורה, בצורות, מִדבור והמלחת קרקע.

בשנים האחרונות חלה עלייה ניכרת במספר סופות החול והאבק בעיראק – מפחות מ-25 יום של סופות אבק מקומיות בשנה בין השנים 1951–1990, לכ-300 בשנת 2013 [1]. הדבר תרם להפיכת אדמה פורייה לאזורי מדבר. "בעבר ירד גשם. עכשיו יורד אבק", ציין אחד מעמיתינו.

שינוי האקלים אכזרי. הוא אומנם יבוא לידי ביטוי בכל מקום, אך דוגמאות אלה מעיראק וממאלי ממחישות כיצד האוכלוסיות הפגיעות ביותר בעולם הן אלה שסובלות במיוחד מההשפעות המשתקות ביותר שלו. אלימות וחוסר יציבות גוזלים מהקהילות והמוסדות הציבוריים את הסיכוי להתמודד איתו ולהסתגל אליו.

מרעה בערוץ יבש של נהר הניז'ר בשיא עונת הגשמים | צילום: Samuel Turpin/ ICRC , באדיבות הצלב האדום

פעולת נחושות יותר למען האקלים

הפדרציה הבין-לאומית של אגודות הסהר האדום של הצלב האדום (IFRC) העריכה כי עד שנת 2050 200 מיליון איש יזדקקו לסיוע הומניטרי בין-לאומי מדי שנה, מספר כפול מהנזקקים כעת. ארגונים הומניטריים מתקשים כבר כיום להגיב למצוקה ולא יוכלו לענות על צרכים הגדלים באופן מעריכי עקב שינוי האקלים.

נדרשים מאמצים גדולים – שינויים מערכתיים ומבניים משמעותיים, רצון פוליטי, ממשל תקין, השקעה, ידע טכני, שינוי בדפוסי חשיבה – כדי להבטיח שהקהילות שנפגעות קשה יקבלו את התמיכה הדרושה להן כדי להתמודד עם המצב ולהסתגל אליו.

אף על פי שאנשים החיים באזורי עימות הם מהפגיעים ביותר למשבר האקלים, הם גם המוזנחים ביותר בכל הנוגע לפעולות למען האקלים. על כולנו – ובמיוחד על ארגוני הסיוע – לפעול ביחד בדחיפות כדי להפוך מגמה זו ולהבטיח שפעולות למען האקלים יכוונו גם לשיפור מצבן של האוכלוסיות הסובלות מסכסוכים מזוינים. עלינו לחזק את צעדי התגובה המקדימים – הפחתת סיכונים והחשיפה להם משליכה בצורה ישירה על היכולת להגן על האוכלוסייה.

חלק גדול יותר ממימון פעולות למען האקלים צריך להיות מוקצה להתאמה לתנאי האקלים. קיים פער במימון פעולות למען האקלים בין מדינות יציבות לבין מדינות חסרות יציבות. נכון להיום, עיקר המימון למען האקלים משמש לתמיכה במאמצים להפחתת פליטת הפחמן. הפחתת הפליטות חיונית, אך מאמצים אלה חייבים לבוא יחד עם פעולות המסייעות לקהילות להסתגל לאקלים המשתנה.

מקורות

1. Grayson C-L. 2020. When rain turns to dust – Understanding and responding to the combined impact of armed conflicts and the climate and environment crisis on people's lives. Geneva (Switzerland): International Committee of the Red Cross.

2. IFRC. 2019. The cost of doing nothing – The humanitarian price of climate change and how it can be avoided. Geneva (Switzerland): IFRC.